

ประโยค ป.ธ.๕

แปล มคอเป็นไทย

สอบ วันที่ ๑๕ มกราคม ๒๕๔๕

๑. อรูปิ ลหุปริมาณิ รูปิ ครุปริมาณิ คาหคคเหตุพพภาวสุส ตัมคฺชนวเสน
 นิปฺปชฺชนโตติ อาห ตานีติอาทิ ๑ สตุตรสนนํ จิตฺตํ ชณานิ วีย ชณานิ สตุตรส-
 จิตฺตกฺขณานิ ๑ ตานี จิตฺตกฺขณานิ สตุตรสาตี วา สมฺพนฺโธ ๑ วิสุํ วิสุํ ปน เอกปฺลยาส
 จิตฺตกฺขณานิ โหนฺติ ๑ รูปฺรมฺมานนฺติ วิญฺญตฺติลกฺขณตฺตยรูปฺวชฺชิตานํ รูปฺรมฺมานํ ๑
 วิญฺญตฺติทฺวยณฺหิ เอกกจิตฺตกฺขณายุกํ ๑ ตถาหิ ตํ จิตฺตานุปรีวตฺติธฺมเมสุ วุตฺตํ ๑
 ลกฺขณรูปฺเปสุ จ ชาตี เจว อนิจฺจตา จ จิตฺตสฺส อุปฺปาทภงฺกกฺขณเหติ สมานายุกา ๑ ชรตา
 ปน เอกฺนปฺลยาสจิตฺตกฺขณายุกา ๑ เอวณฺจ กตฺวา วทฺนฺติ ตํ สตุตรสจิตฺตายุ วินา
 วิญฺญตฺติลกฺขณนฺติ ๑

เกจิ ปน ปฏิจฺจ สมฺปฺปาทกฺกถายํ เอกฺตาวตา เอกาทส จิตฺตกฺขณา อตีตา
 โหนฺติ อถาวเสสปฺลยจิตฺตกฺขณายุกเติ วจนฺโต โสฬส จิตฺตกฺขณานิ รูปฺรมฺมานมายู
 อุปฺปชฺชมานเมว หิ รูปิ ภวฺงคฺจลนฺตส ปจฺจโย โหตีติ วทฺนฺติ ๑ ตยิทมสสารํ ปฏิสนฺธิจิตฺเตน
 สหฺอุปฺปนฺนํ รูปิ ตโต ปฏฺจาย สตุตรสเมน สทฺธิ นีรฺุชฺชติ ปฏิสนฺธิจิตฺตสฺส จิตฺกฺขณเ อุปฺปนฺนํ
 อฏฺฐารสมฺสส อุปฺปาทกฺขณเ นีรฺุชฺชตีติ อาทินา อฏฺฐกถายเมว สตุตรสจิตฺตกฺขณสฺส
 อาคตฺตตา ๑ ยตฺถ ปน โสฬสจิตฺตกฺขณาเนว ปฺลยายนฺติ ตตฺถ จิตฺตปฺวตฺติยา
 ปจฺจยภาวโยคฺยกฺขณวเสน นโย นีโต ๑ เหฏฺฐิมโกฏฺฐิยา หิ เอกจิตฺตกฺขณมฺปิ
 อติกฺกมฺนตฺตสฺสปี รูปฺสฺส อาปาดคฺมนสามตฺถิยนฺติ ๑ อถมตีววาเทน ๑

เอกจิตฺตสฺส วีย ชณํ เอกจิตฺตกฺขณํ ๑ ตํ อตีตํ เอเตสํ เอตานิ วา ตํ อตีตานีติ
 เอกจิตฺตกฺขณาตีตานี ๑ อาปาดมาคฺจฺจนฺตีติ รูปฺสทฺททาลมฺพนานี สกสฺกฏฺฐาเน ชฺตวา ว
 โคจรภาวํ คฺจฺจนฺตีติ อาโกคานูรูปิ อนกฺกกลาปคฺตานี อาปาดมาคฺจฺจนฺติ ๑ เสสานี ปน
 พานาทีนีสฺสเยสุ อลีนานเว วิญฺญาณูปฺปตฺติการณานีติ เอกกกลาปคฺตานีปิ อาปาดมาคฺจฺจนฺติ ๑

(อภิธัมมัตถวินิภาวินี ปริเฉทที่ ๔ หน้า ๑๓๔ - ๑๓๕)

เคลย ประโยค ป.ธ.๘

แปล มคธเป็นไทย

พ.ศ. ๒๕๔๕

๑. ท่านพระอนุรุธอาจารย์คำหนึ่งถึงว่า นามธรรมเปลี่ยนแปรเร็ว รูปธรรมเปลี่ยนแปรช้า เพราะนามธรรมเป็นสภาวะรับรู้รูปธรรม และรูปธรรมเป็นสภาวะอันนามธรรมพึงรับรู้ สำเร็จได้ด้วยอำนาจขณะ (มีอุปาทขณะเป็นต้นที่เปลี่ยนแปรเร็วและเปลี่ยนแปรช้า) นั้น ๆ ดังนี้ จึงกล่าวคำว่า ตานิ ดังนี้เป็นต้น ๆ ขณะทั้งหลายดูขณะทั้งหลายแห่งจิต ๑๗ ดวง ชื่อว่า ขณะดูขณะจิต ๑๗ ดวงทั้งหลาย ๆ อีกอย่างหนึ่ง เชื่อมความว่า ขณะดูขณะจิตทั้งหลายเหล่านั้น มี ๑๗ ขณะ ๆ ก็ ขณะดูขณะจิต ๑๗ ดวงเหล่านั้น แยกออกเป็น ๕๑ ขณะจิต ๆ

บทว่า รูปชมฺมานํ ความว่า แห่งรูปธรรมทั้งหลาย (๒๓ ประการ) เว้นวิญญูติรูป (๒ ประการ) และลักขณรูป ๓ ประการ ๆ ความจริง วิญญูติรูป ๒ ประการ มีอายุอย่างละ ๑ ขณะจิต ๆ จริงอย่างนั้น วิญญูติ ๒ ประการนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้ในหมวดธรรมที่เปลี่ยนไปตามจิต ๆ ก็ บรรดาลักขณรูป (๓ ประการ) ชาติรูป มีอายุเท่ากับอุปาทขณะแห่งจิต และอนิจจตารูปมีอายุเท่ากับภังคขณะแห่งจิต ๆ ส่วนชราตารูปมีอายุเท่ากับ ๔๔ ขณะจิต ๆ ก็ เพราะอธิบายความดังกล่าวมานี้ ท่านอาจารย์ทั้งหลายจึงกล่าวไว้ว่า เว้นวิญญูติรูป (๒ ประการ) และลักขณรูป (๓ ประการ) เสียรูปธรรมที่เหลือ ๒๓ ประการนั้น (แต่ละประการ) มีอายุเท่ากับจิต ๑๗ ดวง ดังนี้ ๆ

ส่วนอาจารย์บางพวกกล่าวว่า เพราะในอรรถกถาปฏิจจสมุปบาท กล่าวไว้ว่า ด้วยถ้อยคำ มีประมาณเท่านี้ ขณะจิต ๑๑ ขณะ ย่อมล่วงเลยไปแล้ว ต่อจากนั้น ปฏิสนธิจิตย่อมเกิดขึ้นในอารมณ์ที่มีอายุเหลืออยู่ ๕ ขณะจิต ดังนี้ ขณะจิต ๑๖ ขณะ ย่อมเป็นอายุแห่งรูปธรรมทั้งหลาย ความจริง รูปธรรมเฉพาะที่กำลังเกิดขึ้นนั้นแหละ ย่อมเป็นปัจจัยแก่ภวังคขณะจิตได้ ดังนี้ ๆ ถ้อยคำของอาจารย์บางพวกนี้นั้น ไม่มีสาระ เพราะขณะจิต ๑๗ ดวง มาแล้วในอรรถกถานั้นเอง โดยนัยเป็นต้นว่า รูปธรรมที่เกิดขึ้นพร้อมกับปฏิสนธิจิต ต่อจากนั้นไป ก็ดับลงพร้อมกับจิตดวงที่ ๑๗ รูปธรรมที่เกิดขึ้น

ขึ้นในฐิติขณะแห่งปฏิสนธิจิต ก็ดับลงในอุปปาทขณะแห่งจิตดวงที่ ๑๘ ดังนี้ ๑ ส่วนในที่ใด ย่อมปรากฏเฉพาะขณะจิต ๑๖ ดวงเท่านั้น ในที่นั้น บัณฑิตแนะนำไว้ด้วยอำนาจขณะจิตที่เหมาะสมเพื่อความบังจายแก่ความเป็นไปแห่งจิต ๑ ความจริง โดยการกำหนดอย่างต่ำสุด รูปธรรมแม้ที่ล่วงเลยไปเพียงขณะจิตดวงหนึ่ง ก็ยังมีความสามารถมาปรากฏได้แล ๑ พothi ด้วยการกล่าวโต้แย้งมากเกินไป ๑

ขณะดูขณะจิตดวงหนึ่ง ชื่อว่า ขณะดูขณะจิตดวงหนึ่ง ๑ ขณะดูขณะจิตดวงหนึ่งนั้น แห่งอารมณ์ ๕ มีรูปารมณเป็นต้นเหล่านี้ ล่วงเลยไปแล้ว หรือว่าอารมณ์ ๕ มีรูปารมณเป็นต้นเหล่านี้ ล่วงเลยขณะดูขณะจิตดวงหนึ่งนั้นไปแล้ว เพราะเหตุนั้น อารมณ์ ๕ มีรูปารมณเป็นต้น ชื่อว่า มีขณะดูขณะจิตดวงหนึ่งล่วงเลยไปแล้ว หรือว่า ล่วงเลยขณะดูขณะจิตดวงหนึ่งไปแล้ว ๑

ชื่อว่า **อาปาทมาคจุนฺติ** ความว่า รูปารมณและสัททารมณ อยู่ในที่ของตนๆ นั้นแหละ ย่อมถึงความบังจายได้ เพราะเหตุนั้น รูปารมณและสัททารมณเหล่านั้น อยู่ในกลางปอเนกประการ ย่อมมาปรากฏได้ตามสมควรแก่ความใส่ใจ ๑ ส่วนคันธารมณ รัสสารมณ และโณภูฏัพพารมณที่เหลือ เฉพาะที่กระทบกายประสาทรูป อันเป็นที่อาศัยอยู่ แห่งขณะประสาทรูปเป็นต้นเท่านั้น จึงเป็นเหตุเกิดขึ้นแห่งวิญญาณจิตได้ เพราะเหตุ นั้น คันธารมณเป็นต้นเหล่านั้น แม้จะอยู่ในกลางปอแต่ละอย่าง ก็ย่อมมาปรากฏได้ ๑

๒. ชื่อว่า **ไวภุฏัพพนเมว ปริวตฺตติ** ความว่า ไภภูฏัพพนจิตนั้นแหละ ย่อมเกิดขึ้นซ้ำ ๆ ๑ ก็ ความเป็นไปแห่งจิตยังไม่ถึงไวภุฏัพพนจิตนั้น หยุดอยู่ที่จักขุวิญญาณจิตเป็นต้น ในระหว่างแล้วกลับ (เข้าวัฏจักร) ย่อมไม่มี ๑ ก็ ในความเป็นไปแห่งวิธิจิตในปริตตารมณวิธินี้ ท่านพระอานันทาจารย์แสดงอธิบายไว้ว่า เพราะพระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสอวัชชนจิตว่าเป็นอนันตรบังจายแก่กุสลชวนจิตและอกุสลชวนจิต โดยพระพุทฺทพจนว่า อวัชชนจิตย่อมเป็นบังจายโดยอนันตรบังจาย แก่กุสลชั้นทั้งหลาย แก่อกุสลชั้นทั้งหลาย ดังนี้เป็นต้น และเพราะไวภุฏัพพนจิตกับอวัชชนจิต (มโนทวารอวัชชนจิต) หามีความหมาย เป็นอย่างอื่นไม่ (คือ มีความหมายเป็นอย่างเดียวกัน) เมื่อมีอวัชชนเกิดขึ้นอยู่ ไภภูฏัพพน จิตพึงเป็นไปโดยความเป็นอนันตรบังจายแก่กุสลชวนจิต อกุสลชวนจิต และกิริยาชวนจิตฝ่ายกามาวจร โดยแน่นอน หาพึงเป็นไปโดย

ประการอื่นไม่ เพราะเหตุนั้น บัณฑิตพึงกำหนดปริตตารมณวิถิ โดยความไม่บริบูรณ์แห่งชวนจิต เพราะชวนจิตมีกำลังก่อนในเวลาสลบเป็นต้น ไม่พึงกำหนดโดยโวภูฐัพพนจิตเป็นไป ๒ หรือ ๓ ครั้ง ดังนี้ ๑ ท่านพระอานันทาจารย์แสดงไว้โดยนี้ แม้โดยแท้ ถึงอย่างนั้น กามาวจรวิปากจิตที่เป็น ติเหตุกะ ที่ท่านอาจารย์กล่าวไว้โดยความเป็นอนันตรปัจจัยนั้นแหละ เป็นไปด้วยอำนาจ จุติจิตแก่พระชินาสพทั้งหลาย ย่อมไม่ถึงความเป็นอนันตรปัจจัยแก่จิตบางดวง เพราะเหตุนั้น ใคร ๆ จึงไม่สามารถกล่าวได้ว่า แม้โวภูฐัพพนจิตก็เหมือนกับกามาวจรวิปากจิตที่เป็นติเหตุกะเหล่านั้น ย่อมไม่เป็นอนันตรปัจจัยแก่กุศลชวนจิตและอกุศลชวนจิตเป็นต้น เพราะปัจจัยบกพร่อง ๑ เพราะฉะนั้น ในคำว่า **ทวิตติกุชตตุ โวภูฐัพพนเมว ปริวตตติ** นี้ บัณฑิตพึงกำหนดปริตตารมณวิถิ โดยนัยที่มาแล้วในอรรถกถาทั้งหลาย นั้นแล ๑

ชื่อว่า **นตฺถิ วิถิจิตตูปปาโท** ความว่า เพราะโดยการกำหนดอย่างสูง แม้อารมณ์ที่มีอายุ ๗ ขณะจิต ไม่เพียงพอเพื่อโวภูฐัพพนจิตจะเกิดขึ้น ๒ หรือ ๓ ครั้ง ความเกิดขึ้นแห่งวิถิจิตทั้งหลาย จึงไม่มี ๑ อธิบายว่า จิตย่อมตกลงสู่ภวังค์ทันที ๑ เพื่อแสดงผลแห่งบทธอธารณะ ในบทว่า **ภวญฺจจลนเมว** นี้ ท่านพระอนุรุทธาจารย์จึงกล่าวว่า ย่อมไม่มีความเกิดขึ้นแห่งวิถิจิต ดังนี้ ๑ เพราะไม่มีความเกิดขึ้นแห่งวิถิจิตโดยประการทั้งปวง เฉพาะวาระสุดท้าย (อติปริตตารมณวิถิ) เท่านั้น ท่านพระอนุรุทธาจารย์กล่าวไว้ด้วยอำนาจเป็นโมฆวาระ ในอภิธัมมัตถสังคหะปกรณ์นี้ ๑ ส่วนในปกรณ์อื่น (คือปกรณ์ปรมัตถวินิจจัย) แม้วาระที่ ๒ (มหันตารมณวิถิ) ท่านอาจารย์ก็กล่าวว่า เป็นโมฆวาระ เพราะว่างจากตทาลัมพนจิต และวาระที่ ๓ (ปริตตารมณวิถิ) ก็กล่าวว่า เป็นโมฆวาระ เพราะว่างจากชวนจิต ๑

พระธรรมวโรดม คุณสมุปนฺโน วัดเบญจมบพิตร
สนามหลวงแผนกบาลี

แปล
ตรวจแก้.